

УДК 658.586

ОСНОВНІ ФУНКЦІОНАЛЬНІ СКЛАДОВІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Левицька С.А.

Херсонський державний університет

Статтю присвячено актуальній проблемі сьогодення: необхідності захисту економічної безпеки підприємства. Розкрито суть та завдання економічної безпеки. Визначено її місце в загальній стратегії функціонування підприємства. Виділено основні складові економічної безпеки підприємства. Обґрунтовано функціональних складових значення для забезпечення підвищення ефективності діяльності підприємства. **Ключові слова:** економічна безпека, фінансова безпека, інтелектуальна безпека, кадрова безпека, техніко-технологічна та політико-правова безпека.

Постановка проблеми. Криза в Україні охопила всі сфери економіки та стала суттєвою перешкодою на шляху забезпечення сталого розвитку підприємницької діяльності та суспільства в цілому.

Тому особливої актуальності набуває необхідність забезпечення захисту економічної безпеки підприємства. Система економічної безпеки підприємства служить інструментом мінімізації негативних наслідків в умовах економічної кризи, а також враховує узгодженість інтересів суб'єкта підприємницької діяльності з зовнішнім середовищем.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми економічної безпеки підприємства знайшли своє відображення у наукових працях відомих дослідників, зокрема: О. Захаров, В. Кириленко, А. Козаченко, О. Ляшенко, В. Шликова, В. Ярочкіна. Складовим економічної безпеки підприємства приділена увага в працях вітчизняних учених, таких як: О. Барановський, І. Бланк, О. Черняк, С. Шкарле, Л. Шемяєва, Н. Штамбург.

Мета статті. Розкрити суть і завдання економічної безпеки підприємства та визначити основні складові економічної безпеки підприємства.

Виклад основного матеріалу. Існує безліч підходів до організації діяльності та управління на підприємстві, але в умовах економічної кризи особливої уваги набуває необхідність забезпечення економічної безпеки підприємства.

Надійна економічна безпека підприємства можлива лише за комплексного і системного підходу до її організації. Така система забезпечує можливість оцінити перспективи зростання підприємства, розробити тактику і стратегію його розвитку, зменшити наслідки фінансових криз і негативного впливу нових загроз та небезпек.

Рівень економічної безпеки підприємства ґрунтується на тому, наскільки ефективно службам підприємства вдається вирішувати питання по виявленню, запобіганню та нейтралізації загроз, а вразі неможливості повністю уникнути загроз, значно зменшити негативний вплив на господарську діяльність підприємства. Виходячи з цього можна визначити наступні складові економічної безпеки підприємства: фінансова, інформаційно-аналітична, техніко-технологічна, кадрова, правова, силова та екологічна [1].

Фінансова складова вважається провідною й вирішальною для ефективного функціонування підприємства. До того ж, фінансова стабільність

має тісний взаємозв'язок з ефективністю виробництва, а також з кінцевими результатами діяльності підприємства.

Фінансова безпека підприємства – це захист від можливих фінансових втрат і попередження банкрутства підприємства, шлях до досягнення найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів [16].

Фінансова нестабільність призводить до погіршення умов фінансування і діяльності всіх інших складових економічної безпеки, до неефективного функціонування всієї системи. Тож першочергова задача менеджменту підприємств на етапі кризи та виходу із неї полягає у побудові оптимальної структури капіталу для забезпечення фінансової стійкості, забезпечення платоспроможності та фінансової незалежності підприємства.

При оцінюванні фінансової безпеки більшість дослідників акцентують увагу на потребі визначення рівнів безпеки, які відбивають характер та ступінь розвитку негативних тенденцій. Так, розглядаючи фінансову складову як найбільш вагомому у забезпеченні економічної безпеки, на необхідності використання критичних порогових (бар'єрних) значень показників наголошує М. Бендіков. Одночасно він вважає необхідним використання на практиці рівнів безпеки, які свідчать про передкризовий, кризовий та критичний стан підприємства [2].

Інформаційна складова економічної безпеки полягає у здійсненні ефективного інформаційно-аналітичного забезпечення господарської діяльності підприємства.

Інформаційна безпека – це стан захищеності інформаційного середовища, захист інформації являє собою діяльність щодо запобігання витоку інформації, що захищається, несанкціонованих і ненавмисних впливів на інформацію, що захищається, тобто процес, спрямований на досягнення цього стану. Метою реалізації інформаційної безпеки будь-якого об'єкта є побудова системи забезпечення інформаційної безпеки даного об'єкта.

Розуміючи інформаційну безпеку як «стан захищеності інформаційного середовища суспільства, що забезпечує її формування, використання і розвиток в інтересах громадян, організацій», правомірно визначити загрози безпеки інформації, джерела цих загроз, способи їх реалізації та мети, а також інші умови і дії, що порушують безпеку [8].

Загальний збиток безпеки підприємства від витоку конфіденційної інформації визначають наступним чином. Проводять класифікацію всіх наявних на підприємстві відомостей за ступенем їх важливості. З цією метою методом експертної оцінки з залученням фахівців структурних підрозділів підприємства, що беруть участь у виконанні робіт з різних напрямків його діяльності, розробляють єдину шкалу відомостей, що містять конфіденційну інформацію – так званий рейтинг важливості інформації. У рейтингу відбиваються всі відомості, включені до переліків інформації, що підлягає захисту [10].

Однією з головних умов досягнення високого рівня економічної безпеки підприємства є створення високоефективної виробничої системи, в якій ключова роль належить техніко-технологічній базі підприємства.

Техніко-технологічна база підприємства – це сукупність найактивніших елементів виробництва, яка визначає технологічний спосіб одержання продукції (надання послуг, виконання робіт), здійснюваний за допомогою технічних пристроїв (машин, приладів, устаткування), споруд, передавальних, діагностичних та інформаційних засобів, з яких сформовані технологічні та виробничі системи підприємства.

Техніко-технологічна база кількісно та якісно відрізняється від основних виробничих засобів підприємства тим, що, по-перше, вона містить лише ті види засобів праці, які безпосередньо беруть участь у процесі виробництва; по-друге, техніко-технологічна база, окрім сукупності технічних пристроїв, включає також способи отримання та переробки сировини та матеріалів у готову продукцію, тобто технологічну складову [6].

Дослідження фахівців показують, що найскладніше ланка в системі безпеки – це людина, і саме людський фактор може надати критичний вплив на успішність діяльності і існування компанії.

Належний рівень економічної безпеки значною мірою залежить від інтелекту та професіоналізму кадрів, що працюють на підприємстві. Вітчизняні вчені [7] наголошують, що факторами, які негативно впливають на цю складову є:

- звільнення провідних висококваліфікованих працівників, що призводить до ослаблення інтелектуального потенціалу;
- зниження освітнього рівня працівників;
- невідповідність кваліфікації працівників вимогам до них з боку підприємства;
- слабка організація системи управління персоналом;
- неефективна система мотивації кадрів;
- відсутність корпоративної політики;
- неякісні перевірки кандидатів в процесі приймання на роботу.

Саме тому кадрова безпека займає в структурі економічної безпеки провідне місце. Кадрову безпеку можна визначити як процес запобігання потенційних і реальних загроз (ризиків), пов'язаних з персоналом (використанням трудового потенціалу, розвитком людського капіталу, управлінням людськими ресурсами, вдосконаленням трудових відносин і т.д.). У цьому випадку мова може йти, з одного боку, про неусвідомлену загрозу з боку персоналу (наприклад, некомпетентності, халатності, випадкову помилку), а з іншого – про усві-

домлену дію, пов'язану з крадіжками, шахрайством, саботажем, хабарництвом, розголошенням комерційної таємниці та іншими протиправними діями співробітників [9].

Правова складова полягає у всебічному правовому забезпеченні діяльності підприємства, дотриманні чинного законодавства.

Політико-правова безпека підприємства (ППВП) – це захист від надмірного податкового тиску, нестабільного законодавства, неефективної роботи юридичного відділу підприємства. Вона визначає середовище, в якому функціонують підприємства, а також «правила гри для них» [7].

Загальна схема охорони політико-правової складової економічної безпеки суб'єкта господарювання складається з таких типових елементів:

- 1) аналіз загроз негативних впливів на політико-правову складову економічної безпеки;
- 2) оцінка поточного рівня охорони політико-правової складової безпеки;
- 3) планування комплексу заходів щодо підвищення рівня політико-правової безпеки;
- 4) відпрацювання конкретних заходів з підтримання на належному рівні політико-правової складової економічної безпеки та практичних рекомендацій щодо їх реалізації;
- 5) здійснення ресурсного планування;
- 6) загально-фінансово-господарське планування і планування роботи окремих підрозділів;
- 7) оперативна реалізація комплексу запропонованих заходів у процесі господарської діяльності.

Реалізуючи цю схему, перш за все детально аналізують загрози внутрішніх і зовнішніх негативних впливів на політико-правову складову економічної безпеки та причини їх виникнення [4].

Організація силової складової економічної безпеки складається з виконання такого переліку робіт: 1) аналіз загроз негативних впливів на силову складову економічної безпеки відповідно причин їх виникнення; 2) аналіз рівня організації силової складової економічної безпеки за напрямками, ресурсами, виконавцями, взаємодією та ефективністю витрат; 3) прогнозування можливих негативних впливів та очікуваної шкоди від них; 4) розробка рекомендованого комплексу заходів щодо запобігання можливим негативним впливам; 5) планування бюджету на виконання рекомендованого комплексу заходів і розрахунок очікуваної ефективності від його реалізації; 6) планування відбору та спеціального навчання відповідного персоналу; 7) оперативне планування реалізації пропонованих заходів за ресурсами і виконавцями; 8) практична робота з організації силової складової економічної безпеки [5].

Також, виділяють екологічну складову економічної безпеки, яка має гарантувати безпеку суспільству від суб'єктів господарювання, що здійснюють виробничо-комерційну діяльність. З цією метою товаровиробник повинен ретельно дотримуватись національних норм мінімально допустимого вмісту шкідливих речовин, що потрапляють у навколишнє середовище, та екологічних параметрів продукції, яка виготовляється. План забезпечення екологічної складової є частиною загальної антикризової програми і економічної безпеки підприємства [14].

Так, на думку Г.А. Пастернака-Таранушченка: «екологічна безпека – напрямок забезпе-

чення економічної безпеки держави, призначений для створення населенню країни найбільш сприятливих умов (навколишнього середовища) існування та плідного життя». Він відмічає, що «екологія здатна впливати на дві групи ресурсів: трудових та матеріальних». Окрім екологічної Г.А. Пастернак-Тарануценко виокремлює також «ресурсну» та «прісноводну» безпеку як складові економічної безпеки держави. Удосконалюючи систему показників економічної безпеки держави, В. Котковський в першу з трьох груп показників включив такі, що характеризують «екологічний потенціал суспільства» в поточному та середньостроковому аспектах «економічної динаміки і соціального розвитку» [12]. Досліджуючи економічну безпеку України в регіональному розрізі, В. Кузьменко відмічає, що «компонентами регіональної економічної безпеки» є комплекс взаємопов'язаних і взаємозалежних сфер людської діяльності (соціально-економічної, науково-технологічної та екологічної) [13].

Потрібно зазначити, що екологічна складова присутня в багатьох сферах економічної безпеки. Наприклад, в демографічній (здоров'я, народжувальність), продовольчій (площа сільськогосподарських угідь, органічне сільськогосподарське виробництво) [11], соціальній (на ринок праці впливають такі екологічні фактори як порушення умов життєдіяльності людей, перш за все, внаслідок аварії на ЧАЕС та забруднення природного середовища) [17]. В той же час можна виокремити суто «екологічні» напрями, зокрема управління промисловими та побутовими відходами, раціональне природокористування,

екологізація виробництва, розвиток у природно-господарському секторі конкурентоспроможного малого та середнього бізнесу [15, 3].

Існують й окремі специфічні напрями, пов'язані з впливом екологічних показників на складові економічної безпеки. Наприклад, як відмічає В. Щербань, з основних засад продовольчої безпеки найменш врахованою залишається питання екологічної безпеки продуктів харчування, їх якості та користі для здоров'я населення [18].

Висновок. Отже, кожне підприємство обирає свій шлях розвитку та методи організації господарської діяльності. Хтось робить акцент на кваліфікований кадровий склад, правовий аспект, на техніко-технологічну базу підприємства, а інший вважає, що платоспроможність та фінансова стійкість – головна стратегія підприємства. Кожне з них по своєму має рацію бо, як відомо, ці всі компоненти входять до складу економічної безпеки підприємства. А головним завданням економічної безпеки є забезпечення стійкого функціонування суб'єктів господарювання та захист законних інтересів об'єктів безпеки від протиправних зазіхань, недопущення втрати витоку, спотворювання та знищення інформації підприємства, надійність роботи технічних засобів та дотримання екологічних норм і стандартів.

І успішність виконання цих завдань на пряму залежить від складових економічної безпеки: фінансової, інформаційної, техніко-технологічної, кадрової, правової та екологічної безпеки, які в комплексі дають надійну економічну безпеку підприємства, а в результаті – успішне процвітання суб'єкта господарювання.

Список літератури:

1. Ар'єфєва О.В. Планування економічної безпеки підприємств / О.В. Ар'єфєва, Т.Б. Кузенко. – К.: вид-во Європ. ун-ту, 2004. – 170 с.
2. Бендиков М.А. Экономическая безопасность промышленного предприятия в условиях кризисного развития // Менеджмент в России и за рубежом. – 2000. – № 2. – С. 17-29.
3. Борщевський П.П. Економіко-екологічні аспекти розвитку продовольчої сфери в світовому та регіональному вимірах // Вісник Сумського державного аграрного університету. Серія: Економіка та менеджмент. – 2001. – № 2. – С. 26-30.
4. Гусев В.С. Экономика и организация безопасности хозяйствующих субъектов: Учеб. / В.С. Гусев, Б.И. Кузин, М.Д. Медников та ін. – СПб.: ИД «Очарованный странник», 2001. – 256 с.
5. Дерев'яно Б. Щодо необхідності створення промислово-фінансових груп (економіко-правові аспекти) / Б. Дерев'яно // Підприємство, господарство і право. – 2003. – № 5. – С. 20-23.
6. Єфімов С. Лізинг як альтернатива кредиту // Пенсійний кур'єр. – 2006. – 12 травня. – С. 9.
7. Ортинський В.Л. Економічна безпека підприємств, організацій та установ: навч. посіб. / В.Л. Ортинський, І.С. Керницький, З.Б. Живко. – К.: Правова єдність, 2009. – 544 с.
8. Кавун С.В. Інформаційна безпека: навч. посіб. Ч. 1 / С.В. Кавун, В.В. Носов, О.В. Мажай. – Харків: вид-во ХНЕУ, 2008. – 352 с.
9. Кадрова безпека підприємства: місце кадрової безпеки в системі економічної безпеки підприємства. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.stud.com.ua/21674/.../kadrova_bezpeka_pidpriyemstva.
10. Конев І.Р. Информационная безопасность предприятия / И.Р. Конев, А.В. Беляев. – СПб.: БХВ-Петербург, 2003. – 747 с.
11. Корницька О.І. Еколого-економічне оцінювання виробництва органічної продукції // Агроекологічний журнал. – 2009. – № 1. – С. 66-68.
12. Котковський В.Р. Державне регулювання економічної безпеки в Україні: дис. .. канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 / Гуманітарний ун-т «Запорізький ін-т держ. та муніципального управління». – Запоріжжя, 2007. – 196 с.
13. Кузьменко В.В. Економічна безпека та сталий розвиток: взаємодія на регіональному рівні: дис. .. канд. наук: 08.00.01 / Донецький національний університет. – Донецьк, 2007. – 190 с.
14. Мунтян В.І. Економічна безпека України / В.І. Мунтян. – К.: вид-во КВІЦ, 2009. – 464 с.
15. Потапенко Н. Особливості формування ринку екологобезпечних товарів, технологій та послуг в Україні // Економіка України – 2001. – № 8. – С. 28-33.
16. Реверчук Н.І. Управління економічною безпекою підприємницьких структур: монографія / Н.І. Реверчук. – Львів: ЛБІ НБУ, 2004. – 195 с.
17. Скрипченко М.І. Секторальні та міжкраїнні моделі економічного розвитку. – К.: Фенікс, 2004. – 256 с.
18. Щербань В.П. Економічні і соціально-екологічні основи формування та розвитку продовольчої безпеки в Україні: Автореф. дис. .. д-ра екон. наук: 08.07.02 / В.П. Щербань; Сум. нац. аграр. ун-т. – Суми, 2004. – 36 с.

Левицкая С.А.

Херсонский государственный университет

ОСНОВНЫЕ ФУНКЦИОНАЛЬНЫЕ СОСТАВЛЯЮЩИЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Аннотация

Статья посвящена актуальной проблеме современности: необходимости защиты экономической безопасности предприятия. Раскрыта суть и задание экономической безопасности. Определено ее место в общей стратегии функционирования предприятия. Выделены основные составляющие экономической безопасности предприятия. Обосновано значение функциональных составляющих для обеспечения повышения эффективности деятельности предприятия.

Ключевые слова: экономическая безопасность, финансовая безопасность, интеллектуальная безопасность, кадровая безопасность, технико-технологическая и политико-правовая безопасность.

Levitskaya S.A.

Kherson State University

THEORETICAL ANALYSIS OF THE CONCEPT OF ECONOMIC SECURITY OF ENTERPRISE

Summary

The article is devoted to the actual problem today: the need to protect economic security. The essence of economic security and its place in the overall strategy of the enterprise. The main components of economic security and proved their value for improving the efficiency of the company.

Keywords: economic security, financial security, intellectual security, personnel security, technical, technological, political and legal security.